

Sähkösavukkeiden käyttö ja hankinta sekä tuotteita koskevat käsitykset ja mielipiteet aikuisväestössä vuosina 2016 ja 2018

PÄÄLÖYDÖKSET

- Sähkösavukkeiden nykyinen käyttö on pysynyt vähäisenä aikuisilla, noin kahdessa prosentissa. Miehet ja tupakoivat käyttävät sähkösavukkeita yleisemmin.
- Nikotiinestettä hankittiin tilaamalla useammin ulkomailta ennen vuoden 2016 lakimuutosta kuin lakimuutoksen jälkeen, kun taas hankinnat tupakka- tai sähkösavukeliikkeestä näyttivät yleistyvän lakimuutoksen jälkeen.
- Yleisin syy aikuisilla sähkösavukkeiden käytölle on, että ystävä on käyttänyt sähkösavuketta. Myös sähkösavukkeiden koettu haittomuus verrattuna tupakointiin nousi esiin.
- Noin puolet vastaajista piti sähkösavukkeita vähemmän haitallisina kuin savukkeita ja lähes puolet yhtä haitallisina. Tutkimusten mukaan sähkösavukkeissa on haitallisia aineita, mutta vähäisemmässä määrin kuin savukkeissa tai tupakansavussa. Sähkösavukkeiden pitkäaikaisen käytön haitat tunnetaan edelleen heikosti.
- Sähkösavukkeiden käyttö on ollut kiellettyä samoissa paikoissa kuin tupakointi ja muut kuin tupakkamaut kiellettyjä sähkösavukenes-teissä vuodesta 2016. Enemmistö vastaajista oli kieltojen kannalla ja kannatus osittain kasvoi vuoteen 2018.

Sähkösavuke eli sähkötupakka on laite, jolla kuumennetaan laitteen säiliössä olevaa nestettä hengitettäväksi aerosoliksi. Sähkösavukelaitteet voivat olla ulkonäöltään hyvin erilaisia, mutta niiden toimintaperiaate on samankaltainen. Suomessa sähkösavukkeiden sääntely muuttui vuoden 2016 tupakkalain muutoksen yhteydessä, jolloin ne otettiin tupakkalain piiriin osana EU:n tupakkatuotedirektiivin toimeenpanoa. Nikotiinestneiden myynti vähittäismyynnissä sallittiin, mutta niiden hankintaan ja käyttöön säädettiin vastaavia rajoituksia kuin savukkeiden käyttöön ja myyntiin. Näitä olivat savukkeita vastaavien käyttörajoitusten ohella esimerkiksi esilläpitokielto, luvanvarainen myynti sekä tuotteiden verotus. Lisäksi Suomessa säädettiin makuainekiello, jolloin sähkösavukenes-teistä kiellettiin kaikki muut paitsi tupakkamaut. Sähkösavukkeiden sääntelyn siirtyessä tupakkalakiin, liitettiin ne myös osaksi tupakkalain tavoitetta (enintään 5 % väestöstä käyttää tupakka- ja nikotiinituotteita päivittäin vuonna 2030).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sähkösavukkeiden käyttöä, hankintapaikkoja, kokeilun tai käytön syitä, sähkösavukkeiden koettua haitallisuutta sekä sähkösavukkeisiin liittyviä mielipiteitä 20–74-vuotiailla aikuisilla vuosina 2016 ja 2018. Soveltuvien osin tarkastellaan muutosta vuodesta 2016 vuoteen 2018.

Sähkösavukkeiden käyttö

Sähkösavukkeiden nykyinen (päivittäinen ja satunnainen) käyttö oli aineistossa hyvin vähäistä (nykyisin sähkösavukkeita käyttäviä $n = 42$), joten tulokset ovat suurelta osin suuntaa antavia.

Sähkösavukkeiden nykyinen käyttö vuonna 2016 oli samalla tasolla kuin vuonna 2018 (noin 2 %). Käyttö oli miehillä yleisempää kuin naisilla molempina vuosina ($n = 3$ % vs $n = 1$ %). Sähkösavukkeiden käytön yleisyys ei vaihdellut koulutustason mukaan eikä sähkösavukkeiden koulutusryhmittäisessä käytössä havaittu ajallista muutosta.

Ikäryhmien välisiä eroja tarkasteltaessa sähkösavukkeiden käyttö oli yleisempää 20–54-vuotiailla kuin 55–74-vuotiailla (2 % vs. 1 %). Sähkösavukkeiden käytön yleisyydessä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää muutosta ajassa kummallakaan ikäryhmällä.

Sähkösavukkeiden käyttö oli yhteydessä tupakointitilastukseen ($p < 0.001$). Päivittäin tupakoivista 6 % käytti sähkösavuketta, kun vastaava osuus entisistä tupakoijista oli 3 %. Sähkösavuketta nykyisin käyttävien satunnaisten tupakoijien ja tupakoimattomien määrät olivat pienet ($n < 5$). Sähkösavukkeiden nykyinen käyttö yleistyi päivittäin tupakoivilla vuodesta 2016 vuoteen 2018 (5 % vs. 8 %), mutta muutos ei ollut tilastollisesti merkitsevää.

Nykyisin sähkösavukkeita käyttävistä suurin osa oli päivittäin tupakoijia ja seuraavaksi suurin ryhmä entisiä tupakoijia. Satunnaisesti tupakoivien ja ei koskaan tupakoineiden määrät olivat hyvin vähäiset ($n < 5$, painottomaton aineisto).

Sähkösavukelaitteiden ja nikotiinipitoisten nesteiden hankinta

Sähkösavukkeiden hankinta rajattiin koskemaan vastaajien viimeisen 30 päivän aikana käyttämiä sähkösavukkeita ja niissä käytettäviä nikotiinipitoisia nesteitä. Sähkösavuketta nykyisin käyttävien vähäisen määrän vuoksi hankintapaikkoja tarkastellaan karkealla tasolla. Nikotiinipitoisten sähkösavukenes-teiden ja sähkösavukelaitteiden hankinta toiselta henkilöltä (esim. perheenjäsen) oli suunnilleen yhtä yleistä kuin niiden hankinta sähkösavuke- tai tupakkakaupasta (noin 20 vastaajaa). Nikotiinestettä tupakka- tai

Näin tutkimus tehtiin:

Tämän tutkimuksen aineistoina käytettiin FinSote 2016 - ja FinSote 2018 -aineistoja. Tutkimuksissa perusjoukkoina oli 20 vuotta täyttäneet suomalaiset, joista noin 5000:lle satunnaisesti valitulle lähetettiin kutsu tutkimukseen osallistumiseen. Tieto sähkösavukkeiden käytöstä kerättiin alle 75-vuotiailta, jolloin tämän tutkimuksen tiedot perustuvat 20–74-vuotiaiden vastauksiin. Tarkempia tietoja FinSote-tutkimuksista löytyy osoitteesta: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/finsote-tutkimus>.

Vuonna 2016 20–74-vuotiaiden vastausaktiivisuus oli 46 % (n = 1820), ja vuonna 2018 39 % (n = 1562). Molempina vuosina vastaajajoukko on painottamalla korjattu vastaamaan perusjoukkoa (20 vuotta täyttänyt Manner-Suomen väestö)

Lomakkeella ennen osaa sähkösavukkeita koskevia kysymyksiä kerrottiin, että näihin kysymykset voi jättää vastaamatta, mikäli ne eivät koske vastaajaa itseä. Täten kysymyksiin ovat oletetusti vastanneet sähkösavukkeita nykyisin käyttävät tai aiemmin kokeilleet tai käyttäneet.

Analyysimenetelminä tutkimuksessa käytettiin suoria jakaumia, khii-toiseen testiä ja multinomiaalista logistista regressiomallia (mielipiteet sähkösavukkeista; ei osaa sanoa -ryhmää ei raportoida luettavuuden vuoksi). Analyysit tehtiin mahdollisuuksien mukaan eri väestöryhmien kesken, kuten iän, sukupuolen, koulutuksen ja tupakointitilastuksen mukaan. On kuitenkin huomioitava, että sähkösavukkeiden käyttäjien pieni määrä rajoittaa tarkempien analyysien teon. Tutkimuksen tuloksia voi pitää suuntaa antavina.

sähkösavukeliikkeestä hankkineiden määrä kasvoi vuodesta 2016 vuoteen 2018. Useampi oli tilannut sähkösavukeneiteitä internetistä ulkomailta mutta EU:n sisältä vuonna 2016 verrattuna vuoteen 2018.

Sähkösavukkeiden käytön syyt

Vastaajilta tiedusteltiin tärkeimpiä syitä (1–3 kpl) sähkösavukkeiden kokeilulle tai käytölle. Vastausvaihtoehtoina annettiin 13 syytä ja lisäksi vastaaja sai valita kohdan ”muu syy”. Osa näistä on esitetty kuviossa 1. Yleisin syy (n = 92) sähkösavukkeiden käytölle oli, että ystävä käytti/oli käyttänyt sähkösavuketta. Seuraavaksi yleisin oli muu syy (n = 88), mutta vastaajat eivät tarkentaneet syytä avovastauksessa. Kolmanneksi yleisin syy oli, että sähkösavukkeet ovat haitattomampi vaihtoehto tupakoinnille (n = 75). Osa vastaajista käytti sähkösavukkeita siksi, että ne auttavat vastaajaa tupakoinnin lopettamisessa (n = 63) tai vähentämään tupakointia (n = 59).

Kuvio 1. Sähkösavukkeiden käytön syyt vuosina 2016 ja 2018, vastaajien määrä.

Käsitykset sähkösavukkeiden haitallisuudesta verrattuna savukkeisiin

Vuonna 2018 kaikista vastaajista 46 % piti sähkösavukkeita vähemmän haitallisina kuin savukkeita. Osuus laski vuodesta 2016 (53 %). Sähkösavukkeita piti yhtä haitallisena kuin savukkeita 42 % vastaajista vuonna 2016 ja 50 % vastaajista vuonna 2018. Sähkösavukkeita savukkeita haitallisempina piti molempina vuosina 5 % vastaajista. Muutos luokkien osuuksissa oli tilastollisesti merkitsevä (p = 0.002). Sähkösavukkeiden käyttäjistä 85 % piti sähkösavukkeita vähemmän haitallisina kuin savukkeita ja 15 % piti tuotteita yhtä haitallisina. Päivittäin tupakoivista 55 % piti sähkösavukkeita vähemmän haitallisina, 39 % yhtä haitallisina ja 6 % haitallisempina kuin savukkeita.

Mielipiteet sähkösavukkeiden sääntelystä

Väittämän ”Nikotiinipitoisten sähkösavukkeiden tulee olla myynnissä kaupoissa ja kioskeissa” kanssa eri mieltä oli 37 %, samaa mieltä oli 32 %, ja ei samaa eikä eri mieltä 31 % vastaajista. Osuudet eivät muuttuneet vuodesta 2016 vuoteen 2018 (p = 0.182). Vanhemmat vastaajat (55–74-vuotiaat), naiset ja tupakoimattomat olivat 20–54-vuotiaita, miehiä ja nykyään tai ennen tupakoineita todennäköisemmin väittämän kanssa eri mieltä (vertailuryhmänä samaa mieltä väittämän kanssa olevat). Koulutusryhmät eivät eronneet väittämään suhtautumisissa.

Väittämän ”Sähkösavukkeiden käyttö pitäisi kieltää samoissa paikoissa, joissa tupakointi on kielletty” kanssa samaa mieltä oli 67 %, ei samaa eikä eri mieltä 17 % ja eri mieltä 17 % vastaajista. Eri mieltä olevien osuus väheni vuodesta 2016 vuoteen 2018 (19 % vs. 14 %) ja samaa mieltä olevien osuus kasvoi (65 % vs. 68 %). Muutos oli tilastollisesti merkitsevä (p = 0.009). 55–74-vuotiaat, naiset ja tupakoimattomat olivat 20–54-vuotiaita, miehiä ja nykyään tai aiemmin tupakoineita todennäköisemmin samaa mieltä väittämän kanssa

(vertailuryhmänä eri mieltä väittämän kanssa olevat). Koulutusryhmät eivät eronneet väittämään suhtautumisessa.

Väittämän ”Sähkösavukkeissa käytettävistä nesteistä tulisi kieltää muut kuin tupakan maut (esim. karkki- ja hedelmämaut)” kanssa samaa mieltä vastaajista oli 52 % kun eri mieltä oli 18 % ja ei samaa eikä eri mieltä 30 % vastaajista. Eri mieltä olevien osuus laski hieman vuodesta 2016 vuoteen 2018 (19 % vs. 16 %) kun ei samaa eikä eri mieltä olevien osuus kasvoi (29 % vs. 32 %), mutta muutos ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.063$). Vanhemmat vastaajat, naiset ja tupakoimattomat olivat 20–54-vuotiaita, miehiä ja nykyään tupakoivia todennäköisemmin samaa mieltä väittämän kanssa (vertailuryhmänä eri mieltä väittämän kanssa olevat). Koulutusryhmät eivät eronneet väittämään suhtautumisessa.

Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin sähkösavukkeiden käyttöä, niiden hankintapaikkoja, käytön syitä sekä käsityksiä haitallisuudesta ja sähkösavukkeiden sääntelyyn liittyviä mielipiteitä vuosina 2016 ja 2018. Käsityksiä ja mielipiteitä kysyttiin kaikilta vastaajilta, kun taas käyttöä, hankintaa ja käytön syitä kysyttiin sähkösavukkeita kokeilleilta, käyttäviltä tai käyttäneiltä. Sähkösavukkeiden vähäisen käyttäjämäärän vuoksi nämä tulokset ovat suuntaa antavia.

Sähkösavukkeiden nykyinen käyttö on pysynyt vähäisenä suomalaisessa aikuisväestössä, noin kahdessa prosentissa. Osuus vastaa muiden väestökyselyiden tuloksia (1, 2). Käyttö vaihteli väestöryhmittäin ja oli yleisempää miehillä, nuorilla ja tupakoijilla kuin naisilla, vanhemmilla vastaajilla ja tupakoimattomilla. Sähkösavukkeiden käyttö ei ollut yhteydessä vastaajan koulutustasoon.

Nikotiinestettä tupakka- tai sähkösavukeliikkeestä hankkineiden määrä kasvoi vuodesta 2016 vuoteen 2018, kun taas etäostot internetin kautta vähenivät vuodesta 2016 vuoteen 2018. Muutokset sähkösavukkeiden hankintapaikoissa viittaavat siihen, että vuoden 2016 tupakkalaki on voinut onnistua siirtämään hankintaa laillisiin hankintakanavoihin. Laitonta hankintaa esiintyy kuitenkin edelleen, esimerkiksi etäostoina ulkomailta. Vaikka nikotiinesteeit tulivat tupakkalain 2016 myötä laajemmin laillisesti saataville, se ei ole johtanut käytön yleistymiseen aikuisväestössä. Tätä selittää niiden kattava sääntely, jonka myötä tuotteet ovat saatavilla vähittäismyynnissä ja erikoisliikkeissä, mutta näkyvyys on vähäistä esilläpito- ja markkinointikieltojen myötä. Lisäksi houkuttelevuutta on vähennetty makuainekiellolla. Lisätutkimusta tarvitaan edelleen sähkösavukelaitteiden ja niissä käytettävien nesteiden hankintapaikoista.

Yleisin syy aikuisilla sähkösavukkeiden käytölle on, että ystävä on käyttänyt sähkösavuketta. Myös suomalaisnuorilla kavereiden sähkösavukkeiden käyttö on ollut yleisimpiä sähkösavukkeiden käytön syitä (3). Lisäksi sähkösavukkeiden koettu vähäisempi haitallisuus verrattuna tupakointiin käytön synä nousi vastauksissa esiin. Käsitykset sähkösavukkeiden haitallisuudesta jakoivat vastaajat: noin puolet mieltä sähkösavukkeet vähemmän haitalliseksi kuin savukkeet ja noin puolet yhtä haitalliseksi kuin savukkeet. Sähkösavukkeiden käytössä ei tapahdu palamisreaktiota kuten tupakanpoltossa. Sähkösavukkeiden käytössä altistutaan kuitenkin terveydelle haitallisille aineille, mutta nykyisen tiedon valossa pääosin vähäisemmässä määrin kuin tupakoitaessa (4).

Valtaosa vastaajista katsoi, että sähkösavukkeiden käyttö pitäisi kieltää samoissa paikoissa, joissa tupakointi on kielletty. Osuus kasvoi vuodesta 2016 vuoteen 2018, mikä tukee aiempia tuloksia tehtyjen toimenpiteiden ja väestön mielipiteen muutoksen suhteen (5). Noin puolet vastaajista katsoi sekä vuonna 2016 että vuonna 2018 että sähkösavukkeissa tulisi kieltää makuaineet. Mielipiteet vaihtelivat väestöryhmittäin, naisten, vanhempien ja tupakoimattomien suhtautuen myönteisemmin sähkösavukkeiden sääntelyyn. Tämä tukee aiempia suomalaistutkimuksia väestön tupakkapoliittisista mielipiteistä (6). Nykyiselle sähkösavukesääntelylle näyttäisi olevan väestön tuki.

Sähkösavukkeiden käytön ja siihen liittyvien tekijöiden monitorointi ja tutkiminen on tärkeää sekä kansanterveyden että tupakkalain tavoitteen toteutumisen suhteen. Sähkösavukkeissa on havaittu nikotiinin lisäksi muitakin terveydelle haitallisia ainesosia ja eritoten niiden pitkäaikaisvaikutukset terveydelle tunnetaan edelleen heikosti (4). Lisäksi

sähkösavukkeiden käyttö tupakoinnin ja muiden nikotiinituotteiden käytön lopettamisessa vaatii lisätutkimusta (7, 8).

Lähteet

1. Ruokolainen O, Ollila H, Sandström P, Heloma A. Kiistanalainen sähkösavuke: käytön yleisyys, muutokset ja taustatekijät. Yhteiskuntapolitiikka 2016;81(1):17–30.
2. Ruokolainen O, Ollila H, Karjalainen K. Correlates of e-cigarette use before and after comprehensive regulatory changes and e-liquid flavour ban among general population. Drug and Alcohol Review 2022. Published online 1 February. doi: 10.1111/dar.13435.
3. Kinnunen JM, Pere L, Raisamo S, Katainen A, Myöhänen A, Lahti A, ym. Nuorten terveystapatutkimus 2019. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö sekä rahapelaaaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 56. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2019.
4. Hiler M, Weidner A-S, Hull LC, Kurti AN, Mishina EV. Systemic biomarkers of exposure associated with ENDS use: a scoping review. Tobacco Control 2021. Published online 3 November. doi: 10.1136/tobaccocontrol-2021-056896.
5. Diepeveen S, Ling T, Suhrcke M, Roland M, Marteau TM. Public acceptability of government intervention to change health-related behaviours: a systematic review and narrative synthesis. BMC Public Health 2013;13(1):1–11.
6. Ruokolainen O, Ollila H, Patja K, Borodulin K, Laatikainen T, Korhonen T. Social climate on tobacco control in an advanced tobacco control country: a population-based study in Finland. Nordic Studies on Alcohol and Drugs 2018;35(3):152–164.
7. Grabovac I, Oberndorfer M, Fischer J, Wiesinger W, Haider S, Dorner TE. Effectiveness of electronic cigarettes in smoking cessation: a systematic review and meta-analysis. Nicotine & Tobacco Research 2021;23(4), 625–634.
8. Hartmann-Boyce J, McRobbie H, Butler AR, Lindson N, Bullen C, Begh R, ym. Electronic cigarettes for smoking cessation. Cochrane Database of Systematic Reviews 2021;9. Art. No: CD010216. DOI: 10.1002/14651858.CD010216.pub6.

Tämän julkaisun viite:

Ruokolainen O, Ollila H (2022) Sähkösavukkeiden käyttö ja hankinta sekä tuotteita koskevat käsitykset ja mielipiteet aikuisväestössä vuosina 2016 ja 2018. Tutkimuksesta tiiviisti 26/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-871-2 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-871-2>

Otto Ruokolainen

THL

Hanna Ollila

THL